

YESOD MORA BÖLÜM 10

DİNİ YAŞAM

1. Şema

Tanrımızın Tora'sı ne kadar değerlidir. O'nun tanıklıkları ne kadar doğrudur. O'nun sözleri ne kadar güzeldir. Çünkü **Kutsal Yazı**, insan bedeninin dört değişen durumundan söz eder: oturmak, yürümek, yatmak ve kalkmak (bkz. Devarim 6:4–7). Yukarıda sayılanların tamamı geçişsiz fiillerdir [oturmak, yürümek, yatmak ve kalkmak].

Devarim 28:30'daki **yışkavennah** fiili seni rahatsız etmesin; zira anlamı “onunla yatacaktır”dır. **Yışkavennah**, “Seninle konaklamayacaktır” ifadesindeki **yegurekha** kelimesine benzer; nitekim “Kötülük Seninle konaklamaz” (Tehillim 5:5).

Bilgelerimiz, Talmudik terminolojiyi kullanarak etken biçim **şokhev** (“yatar”) ile edilgen biçim **nişkav** (“yatılmış”) arasında ayrım yapmışlardır. Ancak **Kutsal Yazı**'daki kullanımda her ikisi de “yatmak” anlamına gelir [her iki biçim de geçişsizdir]; nitekim “İşte, dün gece babamla yattım” ifadesindeki **şakhavti** (Bereşit 19:34) bunu kanıtlar.

Şuna dikkat et: Bir insan yattığında uyanıktır. Buna rağmen **Kutsal Yazı**, “ve o yerde yattı” (**va-yışkav**) (Bereşit 28:11) der ve “orada uyudu” demez; çünkü insanların çoğu uykuda yüzüstü veya yatay durumdadır [bu nedenle **şakhav** bazen “uyumak” anlamında kullanılır]. **Kutsal Yazı**, “Ve David atalarıyla birlikte uyudu” (**va-yışkav**) (Melakhim I 2:10) der; çünkü uyuyan kişi bir cesede benzer.

Bir insan bir yerde dinlendiğinde, oturur. Oturmak, adeta kalkmanın yarı hâlidir. “Kalkmak” (**kimah**), ayakta durmak olarak tanımlanır; nitekim “evde ayakta duracaktır” (**ve-kam**) ifadesinde olduğu gibi (Vayikra 25:30). Dolayısıyla **u-ve-kumekha** (“ve kalktığında”) ifadesi “ayağa kalktığında” anlamına gelir.

“Yürümek”, bir yerden başka bir yere hareket etmek olarak tanımlanır; oturmanın karşıtıdır. Bir insan yattığında, başından ayağına doğru [yatay] bir çizgi çizilebilir. Bu nedenle ayakta durmak [yani kalkmak], yatmanın karşıtıdır. Tehillim 1:1 şöyle der: “Yürümemiştir... Ayakta durmamıştır... Oturmamıştır.” “Yatmamıştır” demez; çünkü bir insan genellikle yatarken uyur.

Tora, “ve onlar hakkında konuşacaksın” (Devarim 6:7) der. Bunun anlamı, “onlar hakkında kalbinde konuşacaksın”dır; nitekim “kendi kalbimle konuştum” ifadesinde olduğu gibi (Kohelet 1:16). “Ve onlar hakkında konuşacaksın” ifadesi aynı zamanda kelimesi kelimesine de alınmalıdır; yani ağızla konuşmayı ifade eder.

Böylece Tanrı, bizlere O'nun yasası üzerinde tüm faaliyetler sırasında ve bedeninin tüm durumlarında tefekkür etmemizi emretmiştir (bkz. Devarim 6:6). **Kutsal Yazı** bunu açıkça, “Ve O'nun yasası üzerinde gece ve gündüz tefekkür eder” (Tehillim 1:2) ifadesiyle belirtir. Şlomo da benzer biçimde, bilgeliğin her durumda aranmasını öğütlemiştir: “Yürüdüğünde sana yol gösterecek; yattığında seni koruyacak; uyandığında [yani ayakta durduğunda veya oturduğunda] seninle konuşacaktır” (Mişlei 6:22).

DİPNOT:

1. Tora şöyle der: “Dinle İsrail, Tanrımız Aşem, Aşem birdir... Ve bugün sana emrettiğim bu sözler kalbinin üzerinde olacak; ve ... evinde oturduğunda, yolda yürüdüğünde, yattığında ve kalktığında onlar hakkında konuşacaksın” (Devarim 6:4–7).

Başka bir ifadeyle, Şema oturma, yürüme, yatma ve kalkma olmak üzere bu dört durumu içerir. İlk bakışta, “yattığında” ifadesi bir sorun ortaya koyar. Ayet, Tanrı’nın sözlerinin uyku hâlindeyken tekrarlanması gerektiğini ima ediyor gibi görünür. Bu nedenle “yattığında” ifadesi “uyuduğunda” anlamına gelmez; kelimesi kelimesine alınmalıdır. Böylece Tanrı’nın sözlerinin değerli, doğru ve güzel olduğu görülür; yani bilinçli ve özenli biçimde seçilmişlerdir.

2. **Yiškavennah** genellikle cinsel ilişki eylemine gönderme yapar. Bu nedenle geçişli gibi görünür. Ancak kelime anlamı “yatmak” olduğundan, gerçekte geçişsizdir. İbn Ezra, Devarim 6:6–7’de insan bedeninin değişen durumlarıyla ilgili olan fiillerin tümünün — **be-şokhbekha** (“yattığında”) dâhil olmak üzere; ki bu kelime **yiškavennah** ile aynı kökten gelir — geçişsiz olduğunu ısrarla vurgular.

3. Buradaki nokta şudur: ek, fiilin geçişli olduğunu göstermez. **Yegurekha**, “seni konaklatmak” anlamına gelmez; “seninle konaklamak” demektir. Benzer biçimde **yiškavennah**, “onu yatırmak” değil, “onunla yatmak” anlamına gelir.

4. Rabbinlere göre **şokhev** geçişli bir fiildir ve şin–kaf–bet kökünün etken biçimi, erkeğin kadına nüfuz etmesini ifade ederken; fiilin edilgen biçimi, cinsel ilişki sırasında nüfuz edileni ifade eder.

5. Bu söz, Lot’un kızlarından biri tarafından söylenmiştir. Böylece etken biçim olan **şakhav**’ın geçişsiz olduğu görülür.

6. Başka bir deyişle, “yattığında” ifadesi “uyuduğunda” anlamına gelmez. İbn Ezra bu şekilde yorumlar; çünkü Tora, bizleri uyku hâlindeyken herhangi bir yükümlülük altına sokmaz.

7. İbn Ezra’nın vurgusu şudur: **şokhav**, “yatmak” anlamına gelir. Ancak anlamı zamanla uyumayı ve ölümü de kapsayacak şekilde genişlemiştir. Cohen ve Simon, s. 174.

2. Şema (Devamı)

[**Kutsal Yazı şöyle der:**] “Ve bu sözler [kalbinin üzerinde olacak]” (Devarim 6:6).

Bunun anlamı şudur: Bir insan, Aşem’nin bir olduğunu ve var olan hiçbir şeyin, Tanrı’ya bağlanmadıkça gerçek bir varlığa sahip olmadığını bilmelidir. Bu nedenle **Kutsal Yazı**, “Ve Tanrın Aşem’yi bütün kalbinle seveceksin” der (Devarim 6:5).

Bunun anlamı şudur: “Eğer bu dünyada da ve gelecek dünyada da var olmak istiyorsan, Tanrı’yı sev.” Bu sırrı kitabın sonunda ima edeceğim. Bu [yani Tanrı’yı bilmek ve Tanrı’yı sevmek], bütün bilgeliğin temelidir. Yaratıcı yalnızca Tanrı’dır. Tanrı, tümeli bilmesi yoluyla tikelleri bilir; çünkü tikeller sürekli değişim hâlinindedir.

İnsanın ruhu benzersizdir. Tanrı tarafından verildiğinde, bir kâtibin önüne konmuş bir levha gibidir. Yapılmış [kelime anlamıyla “doğmuş”] şeylere dair kategorik bilgi — dört unsurdan oluşan şeylerin bilgisi — kürelerin bilgisi, yücelik tahtı, Merkava’nın sırrı (bkz. Yehezkel 1) ve Yüce Olan’ın bilgisi Tanrı’nın yazısı olarak bu levhaya [yani insanın ruhuna] kazındığında, ruh, insan hâlâ hayattayken de ve daha sonra gücü,

bu dünyadaki yeri [kelime anlamıyla “sarayı”] olan bedenden ayrıldığında da Yüce ve Görkemli Tanrı’ya bağlanır.

Bu nedenle, akıllı bir insanın bu dünyada, kendisine gelecek dünyada fayda sağlamayacak hiçbir şeyi arzulaması doğru değildir. Yasaklanmış cinsel ilişkilerle ilgili olarak **Kutsal Yazı**’nın “Ben Aşem’yim” dediğini görmüyor musun? (Vayikra 18:6). Bunun anlamı şudur: Tanrı’ya bağlanmak isteyen kişi, yakışıksız şeylerden uzak durmalıdır. Zira **Kutsal Yazı**’nın yasakladığı kişilerle cinsel ilişkiden kaçınan kişi kutsaldır. O, Yüce ve Görkemli Tanrı’ya yakın olanların topluluğundadır. Nitekim Asaf şöyle der: “Ama bana gelince, Tanrı’ya yakınlık benim iyiliğimdir” (Tehillim 73:28). Bu sözden önce şu ifade gelir: “İşte, Senden uzaklaşanlar yok olacaklardır.” David de benzer şekilde şöyle der: “Çünkü ruhumu **şe’ol**’e terk etmeyeceksin” (Tehillim 17:10), bedenim [yani etim] oradayken [mezarda]. Zira **şe’ol**, yeryüzünün altındaki mezarı ifade eder. Şu ifadeyle karşılaştır: “Eğer yatağımı **şe’ol**’de kursam, işte Sen oradasın” (Tehillim 139:8).

Kutsal Yazı ayrıca şöyle der: “Bana yaşam yolunu bildirirsin” (Tehillim 16:11). Şair yine şöyle der: “Ama Tanrı ruhumu **şe’ol**’ün gücünden kurtaracak; çünkü beni alacak [yikaheni]. Selah” (Tehillim 49:16). **Yikaheni** (“beni alacak”) kelimesi yüce bir duruma işaret eder. Bu, “Ve o [Hanoh] yok oldu, çünkü Tanrı onu aldı” (Bereşit 5:24) ifadesine benzer; “Ve sonra beni yücelikle alacaksın” (Tehillim 73:24) sözü de aynı şekilde [ölümsüzlüğe işaret eder].

3. Kutsallık, Cinsel İlişkiden Uzak Durmayı Gerektirir

[Sinay Dağı’ndaki Tanrısal vahye hazırlık olarak] **Kutsal Yazı** şöyle der: “Bugün ve yarın onları kutsayın” (Şemot 19:10). Ardından Tora, “Bir kadına yaklaşmayın” der (Şemot 19:15). Bu nedenle, bir erkek eşiyle cinsel ilişkide bulunduğunda kirli sayılır (Vayikra 15:18) ve yıkanmadıkça dua etmesi yasaktır. Mişna Bilgeleri de, İkinci Tapınak döneminde, üzerine bir damla meni düşen bir derinin bile yıkanmasının [yani mikveye daldırılmasının] adet olduğunu belirtmişlerdir (Vayikra 15:17; Kelim 15:17). Ayrıca meni boşalması yaşayan bir kişinin kutsal et yemesi yasaktır [yani korban etinden] (Vayikra 7:20; 15:16). **Kutsal Yazı**, adet gören kadın ve doğum yapan kadın konusunda da son derece katıdır.

Nazir kutsal bir kişidir (Bamidbar 6. bölüm). Nazir, süresini tamamlayıp tekrar şarap içmek istediğinde bir yakmalık sunu, bir günah sunusu ve bir esenlik sunusu getirmek zorundadır. Ayrıca Buluşma Çadırı’nın girişinde başını tıraş etmelidir. Başının tıraş edilmesiyle ona saygısız davranılır; çünkü o, kutsallığından uzaklaşmakta ve daha aşağı bir duruma inmektedir.

Nazir gibi, bir çocuk doğuran kadın da [belirlenmiş sürenin ardından kocasıyla yeniden ilişkiye girdiğinde] bir yaşında bir kuzu getirir (Vayikra 12:1–8).

Bir tarla sahibi, kaldırma sunusunu [**terumah**; Bamidbar 15:19–21], tahılının ve yağının ilkinin (Devarim 18:4), ondalıkları (Vayikra 23:10; Devarim 18:4; 26:1–11) ve hamurunun bir payını kâhine vermek zorundadır (Bamidbar 15:20). Ayrıca tarlada

unuttuğunu bırakmalıdır (Devarim 24:19), tarlasının köşesini [pe’ah] ve “toplanan başakları” [leket; yoksul, dul ve yetim için; bkz. Vayikra 19:9; 23:22].

Bir bağ sahibi, ilk üç yıl boyunca asmasının meyvesinden yararlanamaz. Dördüncü yılda üzümlerini Yeruslayim’e getirmeli ve orada Tanrı’yı övmelidir (Vayikra 19:23). İlk meyveleri (Bamidbar 18:12–13), şarabın ilkinin (Devarim 18:4) ve çeşitli ondalıkları (Devarim 12:17) kâhine vermelidir. Ayrıca körpe meyveyi ve yere düşmüş meyveyi [yoksullar için] bırakmalıdır (Vayikra 19:10).

Şemita ve Yovel yıllarına ilişkin yasalar (Vayikra 25. bölüm), tarla ve bağ sahipleri için de geçerlidir.

Çoban, yünün ilkinin (Devarim 18:4), ilk doğanı (Şemot 13:2) ve doğanların onda birini [kâhine] vermek zorundadır (Vayikra 27:32).

Esenlik sunularından [şelamim] yiyen kişi, belirlenmiş kısımlar [sunakta yakılanlar; Vayikra 3:1–5] dışında, budu (Vayikra 7:32), göğsü (Vayikra 7:31), yanakları (Devarim 18:3) ve içkembeyi (aynı yer) [kâhine] vermelidir.

Kutsal Yazı şöyle der: “Herkes elinin armağanına göre” (Devarim 16:17). Bu, kişinin [Tanrı’ya] “Tanrı’nın kendisine verdiği göre” vermesi gerektiğini öğretir. Bu şekilde kutsal mekânda görünme mitsvası yerine getirilir (bkz. Bamidbar 16:16).

Sözün özü şudur: Tanrı adamı Eliyahu ve peygamber Elişa yolu gösterirler. [Dünyadan el çekmişler ve yalnızca Tanrı’ya hizmet etmişlerdir.]

DİPNOT:

9. İbn Ezra’ya göre Tanrı’nın bilgisi yalnızca tümel ve ebedi olana uzanır. İbn Ezra, Tanrı’nın tikeli ancak onun tümel ve kalıcı olanla ilişkisi ölçüsünde bildiğini kabul eder. Bkz. İbn Ezra, Bereşit 18:21 yorumu. Maymonides de İlahi gözetimin, bir kişinin entelektüel gelişimiyle orantılı olduğu görüşündedir. Bkz. *Dalalat al-Hâ’irîn* (*Moreh Nevukhim*), 3:18. Bu görüş, Don Yitşak Abarbanel (Bereşit 18:20 yorumu) ve Rabi Hasday Kreskas (*Sefer Or Ha-şem* 2:1) tarafından sert biçimde eleştirilmiştir. Bu eserin 10:4. bölümüne bakınız; Tanrı “uzak ve yakın”dır.

12. İnsan Tanrı’nın suretinde yaratılmıştır. İbn Ezra’ya göre bu, insanın ruhuna işaret eder. Bkz. İbn Ezra, Bereşit 1:26 yorumu. Böylece İbn Ezra, insan ruhunun — Yaratıcısının gibi — benzersiz olduğunu vurgular.

13. Kelime anlamıyla “dört kök.” Bkz. 1. bölüm. Tanrı gibi, insan da ebedi bilgiye erişmelidir. Bu nedenle İbn Ezra, tikellerin bilgisi yerine kategorilerin bilgisinden söz eder.

14. İbn Ezra’ya göre insan, ölümsüzlüğe erişebilmek için hem fiziksel hem de metafizik bilimlerde yetkinleşmelidir. Maymonides, *Dalalat al-Hâ’irîn*’in girişinde birincilere **ma’aseh bereşit**, ikincilere ise **ma’aseh merkava** adını verir.

15. İbn Ezra, “yok olacaklardır” ifadesini “hem bu dünyada hem de gelecek dünyada yok olacaklardır” şeklinde anlar.

16. Bu ifade, Tanrı ile birlikte olmayı, yani ölümsüzlüğü anlatır. Bkz. *Mişne Tora, Hilkhot Teşubah* 8:2.

17. Tanrı, Hanoh'a ölümsüzlük bahşetmiştir.

18. Bir kadınla cinsel ilişkide bulunmayın. Başka bir ifadeyle, "onları kutsayın" ifadesi "onlara cinsel ilişkiden uzak durmalarını öğretin" anlamına gelir.

19. Bkz. Berakhot 20b–21a. İbn Ezra, Tora'nın meni boşalması yaşayan bir erkeği, adet gören bir kadını ve doğum yapan bir kadını "tame" ilan etmesinin sebebinin, bunların cinsel faaliyet veya cinsel organlarla ilişkili olması olduğunu düşünür. Ona göre kişi, mümkün olduğunca cinsel ilişkiden uzak durmalıdır. Daha önceki bir yorumunda şöyle der:

"Akıllı kişi, atamız Yaakov'un yaptığı gibi davranır; o, 'Aşem benim Tanrım olacak' diye adakta bulunduğunda (Bereşit 28:21), Bet-El'e geldiğinde 'Aranızdaki yabancı ilahları ortadan kaldırın' dedi (Bereşit 35:2). Sürüyü bıraktı ve Tanrı'ya hizmet etmek için kendini ayırdı. Rahel öldüğü ve Bilha kirletildiği için, bir daha hiçbir kadınla yatmadı... Bu nedenle **Kutsal Yazı** başka bir yerde 'Yaakov'un oğulları on ikiydi' der (Bereşit 35:21). Bunu söylemesinin sebebi, Bilha kirletildikten sonra Yaakov'un bir daha cinsel ilişkide bulunmadığını ve dolayısıyla başka çocuk sahibi olmadığını bildirmektir." (*Yesod Mora*, Bölüm 7, §11).

İbn Ezra, evlenmenin Kitabı bir mitsva olduğuna inanmaz. Bkz. *Yesod Mora* 2:12.

20. Adet gören bir kadın ve doğum yapan bir kadınla ilgili "tuma" yasaları, hem tumanın süresi hem de başkasına veya bir nesneye aktarılması bakımından son derece katıdır. Adet gören kadın için bkz. Vayikra 15:19–24; doğum yapan kadın için bkz. Vayikra 12:1–5. İbn Ezra, Tora'nın meni boşalması yaşayan bir kişiyi, adet gören kadını veya doğum yapan kadını "tame" ilan etmesinin sebebinin, bunların cinsel faaliyet veya cinsel organlarla ilişkili olması olduğunu düşünür.

21. Nazir, şaraptan uzak durduğu için kutsaldır. Bkz. Maymonides, *Dalālat al-Ḥā'irîn* 3:33: "Şarap içmekten uzak durmak da kutsallık olarak adlandırılır; bu nedenle Nazir hakkında 'kutsal olacaktır' denir" (Bamidbar 6:5).

22. Nazir olmaktan vazgeçtiği için. Nahmanides de aynı görüştedir. Bkz. Nahmanides, Bamidbar 6:11 yorumu: "Nazir, nazirlik günleri tamamlandığında bir günah sunusu getirmek zorundadır... çünkü o zamana kadar kutsallık ve Tanrı'ya hizmet içinde ayrılmıştı ve ... sonsuza dek ayrılmış olarak kalmalıydı" (Chavel çevirisi).

23. Görünüşe göre İbn Ezra, kadının kurban getirmesini, yeniden cinsel ilişkiye başlayacak olmasıyla ilişkilendirir. Ancak Vayikra 12:6 üzerine yaptığı yorumda, bu kurbanın, doğum sırasında yaşadığı acı sebebiyle zihnine giren kötü düşünceler için kefareti olduğunu söyler.

24. Bu, yukarıda sayılanların neden yoksullara ve kâhine verilmesi gerektiğini açıklar. İbn Ezra'ya göre, Tanrı'ya saygıdan dolayı hak edene bir armağan vermek, Tanrı'ya armağan vermekle eşdeğerdir.

25. Eliyahu'nun ve Elişa'nın yaşamları, bu dünyanın hazlarından ayrılmanın ve Tanrı'ya bağlanmanın insan varoluşunun amacı olduğunu gösterir. Eliyahu, **Kutsal Yazı**'da çileci bir kişilik olarak tasvir edilir (bkz. Melakhim II, 17. bölüm). Elişa, Eliyahu'nun öğrencisi olduğundan, İbn Ezra'ya göre onun da çileci bir yaşam sürmüş olması gerekir.

Temenni:

Bu onuncu bölümde ele alınan dini yaşam anlayışının — bilginin bağlanmaya, ayrışmanın kutsallığa, bu dünyanın ölçüsünün gelecek dünyanın yönelimine tâbi kılınmasına — dayanan yapısını, İbn Ezra'nın düşünce bütünlüğü içinde açık ve izlenebilir hâle getirmek amacıyla bu küçük çeviriyi yazmaya giriştim. Bu konu, bilgelik arayana yol gösterebilir. Bu küçük çalışma zihinlere berraklık sağlasın ve kimse elinden düşürmek istemesin.